

ГЕОГРАФСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА У РАВАНИЧКОЈ ПОВЕЉИ КНЕЗА ЛАЗАРА*

У раду су скупљени и по семантичким пољима разврстани географски термини забележени у Раваничкој повељи кнеза Лазара. У неким случајевима дата је и могућност другачијег тумачења географског термина од досадашњег (*йад, клокоѿ, сланоѿађа, ѿрс*).

Кључне речи: географска терминологија, Раваничка повеља, кнез Лазар.

Циљ овога рада јесте да да преглед и семантичку анализу географских термина у Раваничкој повељи кнеза Лазара и у крајњем исходу допринесе коначном сагледавању наше историјске терминологије. Географски термини, као и топоними, у чијем саставу се често налазе, имају вредност, као што је познато, не само за језичку историју већ и за етничку, културну па и политичку историју, које се све преламају у лексички ове врсте.

Најбољи извори ове лексике несумњиво су средњовековне ктиторске повеље српских владара, које су настајале с циљем да се утврди правни статус задужбине, опсег имања и привилегије којима их је обдарио оснивач. Најбогатије ономастичим подацима јесу Бањска или Светостефанска хрисовуља краља Милутина, Дечанска у своје три варијанте и Призренска или Светоарханђелска хрисовуља цара Душана. Оне су значајне за шира ономастичка истраживања, јер се у њима наводе не само поседи даривани манастиру и њихове међе већ и имена становника.

Предмет овога истраживања јесте Повеља кнеза Лазара манастиру Раваници (у даљем тексту РП), настала 1381. године као оснивачка повеља кнежеве задужбине Раванице, посвећене Вазнесењу Исуса Христа (Спасовдану). Прилози са насељима налазе се у области Велике, Западне и Јужне Мораве, затим у Браничеву, Пеку и Звижду и у запад-

* Овај рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ном делу државе у Мачви и Битви. Властелинство је, иначе, имало 146 села, два засеока и три цркве-метоха. Није представљало компактну целину. Најважнији део поседа је био око самог манастира.¹ Оригинал хрисовуље није сачуван (тј. до данас није пронађен). Постоје три преписа настала знатно касније — Врднички с краја XVII или с почетка XVIII века, чуван у ризници манастира Врдника на Фрушкој гори, на шта је пажњу скренуо Јован Суботић још средином XIX века. Данас се налази у Музеју Српске православне цркве.² Текст је исписан свечаним ћириличким словима у 64 реда. Други препис је тзв. Болоњски с краја XVII века, чува се у Универзитетској библиотеци у Болоњи. Текст преписа има пет страна са по 43 реда, осим последње, на којој је 27 редова; писан је брзописом којим се одликовала српска ћирилица с краја XVII века. Трећи је у науци назван Раванички препис, мада је настао у Врднику 1768. године, како стоји на крају преписа. Прва два „припадају традиционалној српској писмености коју одликују српскословенски и српски народни језик, а трећи, *раванички*, у складу с временом свога настанка (1768. г.), писан [је] у знатној мери рускословенским језиком (нарочито уводни и завршни део чији се утицај огледа и у графици и у правопису, односно у писању низа топонима и микропонима, а то значи у делу ове повеље где српски народни језик преовлађује“.³

Грађу смо ексцерпирали на основу издања повеља кнеза Лазара које је приредио Александар Младеновић⁴.

Географска терминологија у РП богата је и разноврсна. Географски термини се у њој јављају у апелативној употреби (*џоље, дел, џрогон, извор, луг*), у основи неких топонима — сами или као саставни делови топонимских синтагми (*Вир, Ливадица, Велика џољана, Средњи Кабларац, Хусарска џад*) или у основи својих изведеница (*мосџишиџе*).

Сви који су се бавили овим видом истраживања истицали су проблеме са којима су се суочавали приликом одабира и класификовања термина. Наиме, често није могуће разлучити апелатив, односно општу реч и термин, односно термин и микропоним.⁵ С друге стране, стоји проблем класификације – где, на пример, сврстати лексему *гора*.

¹ Гавро Шкриванић је на основу ове повеље убицирао стотинак прилога (за поузданост 18 сам је изразио сумњу) и око 45 међника, в. Г. Шкриванић, *Раваничко властелинство*, Историјски часопис XVI–XVII, Београд, 1970, стр. 235–253.

² Током 1999. и 2000. био је у лабораторији Народне библиотеке у Београду, где је пергамент ове повеље, неколико пута пресавијен и исушен, успешно исправљен, а нека места на повељи су заштићена. Повеља је и снимљена.

³ А. Младеновић, *Повеље кнеза Лазара, џекси – коменџари – снимци*, Београд, 2003.

⁴ *Иџио*.

⁵ Дефинисањем појмова *аџелатиџив : географски џтермин : џиоџоним* подробније се бавио Петар Шимуновић, в. Р. Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, Split, 1986.

Изворно (праиндоевропско) значење речи *gora* јесте 'испупчен облик рељефа', али се он већ у балтословенском везао за значење 'шумом обрасло узвишење' (лит. *giria* 'шума'). Данас се у нашим говорима срећу и значење *брдо* и значење *шума*. Да ли онда овај појам ставити у одељак Рељеф, заједно са *брдо*, *хлм*, *глава* или у одељак Биљни покривач, заједно са *луг*, *дубрава*, *гај*. Наша претпоставка је да су заступљена оба значења.

Географски термини се у најопштијем смислу могу поделити на оне који су природно настали — физиогене и оне који су постали људским дејством — антропогене и то је нека начелна подела које смо се и ми држали. Даља подела је спроведена према врстама природних облика и људских творевина.

Грађа је дата у виду речника, у коме је уз сваку одредницу наведено њено значење и дати примери. Етимолошка тумачења преузимају се из релевантних извора. Како је географским терминима блиска метафора којом се изражавају различити облици тла, то је назначено уз те метафоризоване облике, као што су: *рѝ*, *зубац*, *глава*, *брдо*.

1.1. Физиогени термини

1.1.1. Х и д р о н и м и ј с к и н а з и в и: *бара*, *блаѝо*, *вир*, *дел*, *исѝочник*, *сѝуденац*, *кладенац*, *локва*, *млака*, *ѝоѝок*, *ѝоѝочац*, *река*, *слаѝина*, *сѝанак*, *сасѝавак*, *сѝубал*, *ѝоѝлик*.

1.1.2. Р е љ е ф: у оквиру овог макропоља могло би се издвојити више микропоља: већа и мања узвишења: *гора* (могуће је да у неким примерима ова лексема означава и шуму), *брдо*, *брег* (уздигнута обала реке), *врх*, *вршина*, *глава*, *гомила*, *дел* (вододелница), *обрх* (врх), *обршина* (брежуљак), *рѝ*, *сѝолови*, *хлмка*; стене и кршеви: *гомила*, *зубѝ*, *камен*, *ками*, *могила*, *сѝена*; падине: *осоје*, *ѝад* (у неким примерима и место привременог боравка, логор, падалиште), *сѝрана*; удубљења и ниска, равна земљишта: *гробљице* (јамице), *дно*, *дол*, *долина*, *јазвина*, *кључ*, *лука*, *ѝећ*, *ѝодолије* (долина), *ѝољана*, *ѝоље*, *рвеник* (ров, јама, канал), *рвенчиѝиѝе*; *сланоѝађа* (како се овако именује место на које често пада слана, то могу бити различити облици рељефа).

1.1.3. Б и љ н и п о к р о в: *гај*, *дубрава*, *гора* (в. нап. под 1.1.2), *забел*, *лаз*, *луг*, *огумак*.

1.1.4. Д е н д р о н и м и: *буква*, *дуб*, *древ* (у топониму Трештено древо), *ива*, *јаблка*, *крушка*, *лиѝа*, *оскоруша*, *сланоѝађа* (?), *ѝоѝола*, *храсѝ*, *ѝер*, *шљива*.

1.1.5. Д р у г и ф и т о н и м и: *кленовник*, *куѝиник*, *клокоѝ* (?).

1.1.6. Зоолошки мотивисани термини: *срњак*.

1.2. Антропогени термини (трагови људске делатности)

1.2.1. Земљишни посед, територијална организација, тип власништва: *башићина, земља, мейоох*.

1.2.2. Земљиште, место, објекат према намени: *виноград, воденица, воденчишиће, врџи, гумно, забел, зашес, њива, орница, ѓад* (в. нап. у 1.1.2, под *ѓад*), *ѓокојишиће, сѓтражишиће, ѓирг, ѓор, ѓирс, рудина* (трatina, утрина), *уѓришиће*.

1.2.3. Комуникације: *брод, газ, друм, мостѓ, мостѓишиће, ѓресека, ѓрогон* (пут), *ѓуѓ, сѓаза, цесѓа*.

1.2.4. Насеља, станишта и објекти: *заселак, кућишиће, селишиће, село*. Условно се овде могу укључити термини којима се означавају разграничења власничких парцела или сл.: *граница, међа*.

1.2.5. Култни објекти: *крсѓ, монасѓир, раскрсѓије* (као место посвећено култу покојника), *црква*.

1.2.6. Земљишни и др. знаци: *гроб, зашес, ѓањ*.

Речник

БАРА Ж 'мања стајаћа вода'. – и ѓврьшиномъ до барѓ (53:29), ннз дољ на барѓ (53:36), за Гончннѓ ннвѓ оу барѓ (54:38), посрѓде Рашкога ключа на барѓ на Мостнице (54:41), на барѓ (54:42; 54:43). Прасл. **bara* 'мања стајаћа вода' (уп. ЕРСЈ⁶ 2, стр. 177–179).

БАШТИНА Ж 'очевина; уопште наслеђена непокретна добра, посед, имање'. – И еше приложнѓ код Крѓшевца ѓ спнѓлѓх ѓгниана з Бранком сыномъ с опѓинном и з башинном (54:56). И оѓ слѓѓдеревѓ людѓна Богосавѓ с опкѓном и з башинном (54:56). ЕРСЈ износи претпоставку да је **batъščina* поименичење на *-ina* придева **batъska* 'очинска (тј. земља)' (од прасл. **bat'a*). О другачијим тумачењима (Скоковом, ЭССЯ⁷, Бугарског етимолошког речника) в. ЕРСЈ 2, стр. 284.

БЛАТО С 'језеро'. – ннз Моравѓ до блата и ѓ блата на Партешѓ стѓденцѓ (53:26), н мега гдѓ нстече блато нз Мораве н ѓпада ѓ Моравѓ (53:30). Прасл. **bolto*, стерп. *blato* 'lacus', стсл. *blato* 'језеро, бара'. О етимологији в. RJA⁸ 1, стр. 426–427.

⁶ ЕРСЈ = *Еѓимолошки речник срѓског језика*, Београд, 2003–.

⁷ ЭССЯ = *Этимологический словарь славянских языков*, ред. О. Н. Трубачев (1–32), А. Ф. Журавлев (32–), Москва, 1974–.

⁸ RJA = *Рјечник хрвајскога или срѓскога језика*, I–XXIII, Југославенска академија знаности и умјетности, Загреб, 1880–1976.

БРДО с 'веће узвишење'. – н воденница на Топланкѣ ниже брѣда (52:9), низ б[рѣд]о пѣтѣмь (53:23), низ брѣдо (53:26), оуз брѣдо (53:34). Прасл. орографски термин **brъdo* могао би бити метафора из ткачке терминологије⁹.

БРЕГ м 'издигнута обала реке'. – низ Моравѣ на Кладѣ оу врѣгѣ оу Моравѣ (52:15). Прасл. **бергъ*: у овом значењу реч је забележена и у Бањској хрисовуљи¹⁰.

БРОД м 'плићак у реци куда се прелази'. – бело Баланнѣ бродѣ (53:21), половинна бр[о]да с мѣгамн (53:29), мѣга мѣ говекн Бродѣ (53:32), на Оугаешиннѣ бродѣ (54:46), н бродѣ на Равно[м] на Моравѣ (54:54), Н брод на Глоожанѣх на Моравѣ (54:55). Прасл. **brodъ* од глагола **bresti* 'газити кроз воду'.

БУКВА Ж 'дрво буква, Fagus'. – на Шаренѣ бѣкѣѣ (52:16), на Братинковѣ бѣкѣѣ (52:18). Прасл. **buku*, *-ъve*.

ВИНОГРАД м 'земљиште засађено виновом лозом; засад винове лозе'. – н ѿтоле на Дјоннѣевѣ винограде Жнднаца (52:17), на Скѣделѣво мѣждѣ винограде (53:32), над петъскимн виноградн хатарѣ (53:33), над Косан[н]ѣа виноград (53:37), Виноградѣ насаднх (52:8). Прасл. **vinogordъ*. Прасл. реч обично се изводи из германског (гот. *weinagards* итд.¹¹), али се то доводи у питање из акцентолошких разлога.¹² У источнословенском и пољском се због ликвидне метатезе *or > ra* несвојствене тим језицима (рус. *виноград* 'грожђе', пољ. *winograd* ид.), сматра позајмљеном из црквенословенског (виноградѣ), док у јужнословенским, а и у чешком и словачком (*vinohrad*), може бити домаћа.¹³

ВИР м 'место у води где се вода врти; место у води где је она дубока; извор; поток; назив земљишта'. – н ѿтоле на Изрѣвнѣ на вврѣ. И ѿ вврѣ на раскрѣстѣ на столоове (53:27), н Вирѣ Госпокин на Дѣнавѣ (54:44). Стсл. *врѣ*, рус. и буг. *вир*, пољ. *wir*, чеш. *Vir*. О етимологији в. РЈА 20, стр. 923.

ВОДЕНИЦА Ж 'млин на водени погон'. – н воденница на Топланкѣ ниже брѣда (52:9), н воденница на Гнланцах сѣдннаа (53:21).

ВОДЕНИЧИШТЕ с 'место где се налази или се некад налазила воденица'. – на Воденничнѣ (53:27), на Мишликово воденничнѣ. Од прасл. именице **вода* и суфикса *-ište*.

⁹ Уп. Ј. Šic, *Geografska terminologija srpskohrvatskog jezika*, Beograd, 1994, str. 29.

¹⁰ Уп. А. Лома, *Топонимија Бањске хрисовуље*, Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику, Библиотека Ономатолошких прилога, књ. 2, Београд, 2013, стр. 36.

¹¹ М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, I–IV, перев. и дополн. О. Н. Трубачева, Москва, 1986–1987, уп. I, str. 317.

¹² F. Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I–IV, Ljubljana, 19770–2005, уп. М. Snoj у IV, стр. 320.

¹³ А. Лома, *нав. дело*, стр. 43.

ВРТ м 'мањи комад земљишта засађен поврћем и воћем'. – потомљ погледом на дјелни з вртъ (53:25). Стрп. *vrt* 'поврћњак, воћњак'. Спорно је да ли је стрп. реч вртъ позајмљена из лат. *hortus* или је прасловенска; у прилог прасл. тези *вртъ 'ограђено место, градина'.¹⁴

ВРХ м 'највиша тачка узвишења'. – на врх Драганца ѿ сѣтъ стѣбла ннз б[рѣд]до пѣтемљ (53:23), на врх Ђисотнице на Раднококољ главѣ (53:26). Прасл. **vъrhъ-u*, стрп. *vъrhъ*, рус. *верх*, слов. *vrh*.¹⁵

ВРШИНА ж 'аутм. од врх'. – на вршинѣ здѣ вѣдова кѣсак (54:38), и мѣга цѣ на Кленовикѣ вршинѣ (54:41). Стрп. *vršina* 'сасимен'.¹⁶

ГАЗ м 'место на реци где се прелази; уп. брод'. – село Ђенитковци мѣга цѣ на газѣ на старѣ на новачки пѣтемљ прѣко на доогиле, на газѣ на жрѣновчички (53:34). Поствербал од *газиѣ*; значење је само јужнословенско (Skok 1¹⁷, str. 557). У РП се налази најстарија потврда ове лексеме.

ГАЈ м 'шумарак'. – ѿ вѣке Брестича на гаје (53:31), село Рѣкомје и мѣга цѣ на снлатѣ на поут М[а]коковаѣски на Кленовнички на ган косалѣтнички оу чело ннве (53:34). Реч је прасловенска; највероватније дериват од глагола **gojiti* (в. ЭССЯ 6, стр. 86; РЈА 3, стр. 83).

ГЛАВА ж 'врх брда'. – на врх Ђисотнице на Раднококољ главѣ (53:26), оу Минникѣ главѣ (54:53). Као орографски термин реч вероватно има порекло у метафоричним назвањима. Прасл. **golva* 'врх брда' својствено с.-х. топонимији (другде долази и као хидрографски термин, који је посведочен и на с.-х. терену).

ГОМИЛА ж 'хрпа камења набацана да значи међу'. – и ѿ Гроблицѣ, на гомилѣ на дѣво (54:46). Прасл. дијал. **gomyla*, варијанта од прасл. **mogyla* 'хумка, хрпа камења'; стрп. *gomila*.

ГОРА ж 'брдо' (у неким примерима можда 'шума'). – и ѿоле прѣко в горѣ Квчанѣ (52:18), междѣ горѣ и междѣ Дѣбравѣ на Ђрѣвенѣ лнпѣ (53:27), на дѣгѣ горѣ на Драгачевѣ виноградѣ (53:35), посрѣде горѣ на Млстичинѣ дѣбѣ (54:45), в Радничевѣ горѣ (54:52). Прасл. **gora* има два значења 'брдо, планина' и 'шума' (прво је и праиндоевропско – уп. стинд. *giri*- 'брдо, планина', авест. *gairi*- id.) (ЭССЯ 7, стр. 29–31).

ГРАНИЦА ж 'крај нечије земље, место где се дели од туђе земље, међа'. – село Прошиновци, и мѣга граница Шарбанова (53:29), на вѣтѣ границѣ (53:35), на Кокотчевѣ границѣ (54:45). Прасл. **granь* + *ica*.

ГРОБ м 'место где се сахрањује покојник'. – оуправѣ на Т[ѣр]тинновѣ гробѣ (53:24). Прасл. **grab*. Свеслов. и прасл. превој *grab*- заступљен

¹⁴ В. Ј. Влађић-Поповић, *Dzieje Słowian w swietle leksyki. Pamięci Profesora Franciszka Sáawskiego*, Krakow, 2002, str. 493 дд.

¹⁵ Ј. Ђиц, *nav. delo*, str. 35.

¹⁶ *Исѣо*.

¹⁷ Skok = P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb, 1971–1974.

у именици *гроб* и изведеницама од ње; уп. *грејсѣи* 'крчити' (Skok 1, str. 601).

ГРОБЉИЦЕ ж мн. 'мале јаме, јамице'. — на Гроблице. и ѿ Гроблицъ на годнаѡ (54:46). На јужнословенском терену им. *gróblja* (словеначки) посведочена је само у значењу 'гомила камења', тј. 'хрпа камења прикупљеног са њиве; развалина'. На основу наведеног деминутива ове именице, хапаксно забележеног, могло би се закључити да она има другачије значење.

ГУМНО с 'место на коме се млати жито'. — поутеѡ на дѣл ннз вртѣ на ѡшоѡво гѣмно (53:25). Сматра се најприхватљивијом Погодинова етимологија, по којој је ово сложеница од *gu-* (<ие. **gъои-* 'говедо') и прасл. глагола који је заступљен у стсл. *меѣи* < стсл. *горъмно* (ЭССЯ 7, стр. 173–175).

ДЕЛ м 'вододелница, хрбат брда'. — и ѿ источника вправѣ дѣлоѡѡ ѡ дѣбравѡ (52:15), потоѡѡ поутеѡ на дѣл ннз вртѣ (53:25), меѡ мѡ на сѡставкѡ на дѡл потоѡнѡ (54:42), дѣлоѡ ѡ врезовн рѣѣ (54:51), и ѿоле дѣлоѡ ѡ Борѡѡ прѣсекѡ (54:52). Прасл. **děľь*.¹⁸

ДНО с 'најнижи део неког земљишта; удубљење у земљишту'. — оу ѡлово дно (52:18). Прасл. од **дуйсѣи* (**dъb-*) (уп. стсл. *дъно*) (RJA 2, str. 475).

ДОЛ м 'улегнуће тла, удолина; у РП и у саставу топонима'. — ннз дољ на барѡ (53:36), на дољ прогоноѡ на цѡстѣ (54:42), ѡело вѡндѡлѡ (53:32), на Добродѡлѡ (53:37). — Прасл. **dolъ* (уп. ЭССЯ 5, стр. 64 д.; Šic, *nav. delo*, str. 47).

ДОЛИНА ж 'в. дол'. — на Дренианскѡ долинѡ (54:37).

ДРЕВО с 'дрво'. — на трѣштѡно дрѣво (53:23) 'дрво у које је ударио гром' (RJA 18, str. 621). Прасл. **dervo* > стсл. *дрѣво*. У штокавским дијалектима је аналогичном према номинативу плурала створен номинатив сингулара *дрво*, који је потиснуо *drěvo*.

ДРУМ м 'главни, велики пут'. — наѡ дрѡѡѡѡ Беланкѡ (54:40). Грч. Δροѡѡѡ.

ДУБ м 'храст, Quercus'. — ѡело ѡѡбннѡ и меѡ мѡ на хѡсарскѡ паѡ на дѡѡ на ѡдрннѡ поланѡ (53:35). Прасл. **dъbъ* 'храст'.

ДУБРАВА ж 'шума'. — вправѣ дѣлоѡѡ ѡ дѡбравѡѡ (52:15), меѡѡѡ горѡ и меѡѡѡ дѡбравѡѡ (53:27). Реч је прасловенска (**dъbъ+ava*), о етимологији в. RJA 2, str. 848–849.

ЗАТЕС м 'затесани знак на стаблу као меѡјашу'. — оуѡ брѡѡ на прѡпѡреѡѡ, на затѡсе на внтѡ граннѡѡ (53:35). Наведено значење претпоставља

¹⁸ Значење в. у F. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen* II, Phil.-hist. Classe XXIII, Denkschriften der Kais. Akademie in Wien, 1874, str. 16.

Даничић¹⁹, док Младеновић²⁰ наводи да, поред овог, *зайес* може бити и име оранице или пашњаку.

ЗАБЕЛ м 'део шуме обележен забелјивањем појединих дрвета; забран, шума која се не сече'. – на прѣкѣ трѣсъ до закѣла Господарева (53:34). Прасл. дијалектизам **zaběľ* 'дрво обележено гуљењем коре', поствербал од **zaběľiti* 'учинити белим обележити белином', уп. с.-х. покр. ек. *забелииѣи*, јек. *забијелииѣи*, ик. *забилииѣи* 'огулити кору са дрвета' (РСАНУ²¹ 5, стр. 500).

ЗАСЕЛАК м 'део села настао његовим накнадним ширењем'. – н *заселакъ Младиновь* (52:20), н *зас[е]льк Бороевци* (53:23). Прасл. *zase(d)liti (se)* 'населити, засновати насеље'.²²

ЗЕМЉА ж 'крај'. – над Косан[н]ка виноград до лѣвинске земљак (53:37). Прасл. **zeml'a*.

ЗУБЪЦ м: на пѣланнѣ стѣнѣ на ками на Зѣбѣцѣ (53:23). РЈА наводи да је ово 'географско или топографско име' и даје овај пример из РП (23:133). Зубац овде може бити зазубљени камен као међник. Тако се у Рисну назива 'корчулански камен који се меће око прозора'.²³ Свесл. реч (уп. стсл. *zobь*), индоевропски корен + суфикс *-ьсѣ*.

ИВА ж 'дрво *Salix helix*'. – село Срѣпци н мега мѣ ... на барѣ на Мостице на нѣх (54:41). Реч је прасловенска, налази се и у келтском, старовисоконемачком, литавском, летонском језику (уп. ЭССЯ 8, стр. 248–249; РЈА 4, стр. 98).

ИЗМАК м (у Врдничком препису): на средњи кабларѣ на измакѣ на кладенѣ (54:42). У овом читању то је девербал гл. *izmьknoti* са значењем 'место где се измиче, окреће, излази', како се то наводи и у РЈА. Међутим, у Болоњском препису је на измакѣ, што може бити боље читање, које наводи и на другачије тумачење.

ИСТОЧНИК м 'извор'. – и ѿтоле на источникѣ (52:15), н ѿ источника вправѣ дѣломѣ в дѣвравѣ на Црквице (52:15). Од придева *istoč(a)n* и наставка *-ikъ*. Прасл. корен **tek-* с превојним степеном о > **tok*.

ЈАБЛКА ж 'дрво *Pyrus malus*'. – насладниѣ јабљкѣ (53:26), на расохатѣ јаб[ль]кѣ (54:42). Прасл. **ablьko* и *jablьko* (РЈА 4, стр. 503).

ЈАЗВИНА ж 'јама, рупа у земљи, особито она у којој живи нека животиња, јазбина' (често топономизовано као име местима – у једни-

¹⁹ Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских*, I–III, Београд, 1975, в. I, стр. 367.

²⁰ А. Младеновић, *нав. дело*, стр. 79.

²¹ РСАНУ = *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XVIII, САНУ, Београд, 1959–2010.

²² А. Лома, *нав. дело*, стр. 87.

²³ *Српски рјечник ислучачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, Београд, 1935, стр. 223.

ни и множини – и водама). – прѣко потока на љзвинне дѣлоове, на Радѣвѣх оскорѣшѣ, и на дрѣге љзвинне на добродол (53:36), на љзвинне (53:29; 54:38), и на дрѣге љзвинне (53:37). Мега мѣ ѿ дѣнава на љзвинне с Ресавци (54:38).

КАМИ м 'камен'. – мега Прилѣпници оу пѣсе осоје на Пчелниѣх стѣнѣх на к[ам]н на Зѣбѣць (53:23). Прасл. **kamy*, -ene. Ово је једини пример употребе старог номинатива јединице ове именице, и то у акузативу, у осталим примерима долази редовно *камен* – и у номинативу и у акузативу.

КАМЕН м 'камен'. – каменѣх Котромановѣх (53:28), на Жаревѣх каменѣх (52:18), на стѣнены каменѣх (53:24), ѿ сѣке Брестнѣа на гааѣ на каменѣх (53:31), на Уелатовѣх каменѣх (53:37). В. 'ками'.

КЛАДА ж 'пањ, у РП топоним'. – и ннѣ Моравѣх на Кладѣх оу вѣргѣх оу Моравѣх противѣх Копривнон. и ѿ Кладѣх на Копривнѣх (52:15). Свесл. и прасл. реч (**kolda*) (в. Skok 2, str. 87).

КЛАДЕНАЦ м 'извор, бунар'. – на Храковачкѣх кладенѣх (54:39), на измаѣх на кладенѣх (54:43). Стара позајмљеница из германског постала од готског *kalds*, новонемачки *kold* (**koldeř*). Облик *кладенац* настао је вероватно аналогично према *сѣуденац* (RJA 5, str. 24).

КЛЕНОВНИК м 'име места'; можда и 'место где има много биљке клен'. – на Кленовникѣх (53:33).

КЛОКОТ м 'име места'. – ѿ Клокота на сладниѣх љбљѣх (53:25). Именица је настала од ономаатопејског прасловенског глагола *клокоѣши*, с првобитним значењем 'бука коју прави вода која снажно извире', а потом и сама 'вода', од чега је настао, према RJA (5, str. 86), и наведени топоним. Постоји, међутим, могућност и да је реч о фитониму, да је име добијено од претпостављене истоимене биљке. Уп. РСАНУ 9, стр. 624: *клокоѣшица*, *клокоѣшич*, *клокоч*, *клокоче*, *клокочика*, *клокочињак*, *клокочевина* – биљ. *Staphylea pinnata* из фам. *Staphyleaceae*; *клокоч* и врста ситног пасуља. Имена неких од ових биљака налазе се у основи топонима, нпр.: *Клокоч*, *Клокочевац*, *Клокочевик* (RJA 5, str. 86). В. о овоме и Skok 1, str. 572.

КЉУЧ м 'кривина, окука реке и њоме обухваћено земљиште'. – село Срѣпци и мега мѣ ... на барѣх на Мостице посрѣде Рашкога кључа (54:41). Прасл. реч са значењем 'нешто кукасто, савијено' (RJA 5, str. 96).

КРСТ м: на Миловановѣх крѣсть (52:17), на крѣсть (53:29), кодѣ војѣва крѣста (53:35). Прасл. **krьstь*. Општесловенска позајмљеница из лат. *Christus* 'Христос' германским (готским или старовисоконемачким) посредством, изворно у значењу иконографског приказа Христовог распѣћа, одатле предмета на коме је Исус распет, у коме и данас живи код православних Словена (стсл. крѣсть, буг. *крѣсѣй*, рус. *крѣсѣй*). Уп. ЭССЯ 13, стр. 76; А. Лома, нав. дело, стр. 120.

КРУШКА Ж 'дрво из рода *Pirus* фам. *Rosceae*'. – на крѣшкѣ (52:17), на крѣшкѣ и прогонѣ сѣлѣ на Пекѣ (54:42), ѿ крѣшкѣ Великомъ равнинномъ (54:42). Прасл. дијал. **krušьka* (ЭССЯ 13, стр. 50).

КУПИНИК М 'зелѣста биљка која се употребљава у народном лекарству' (РСАНУ). – ѿ Тръстенника за [кѣ]пник (53:36).

КУЊИШТЕ С 'место где су некада биле куће'. – и обрѣшина Кѣнице (53:29). **kot'a* 'кућа, одаја где је огњиште, дом, породица'. За етимологију прасл. речи уп. ЭССЯ 12, стр. 79, а новије у А. Лома²⁴.

ЛИПА Ж 'листопадно дрво *Tilia* из фам. *Tiliaceae*'. – ѣло Бонцановци и мега мѣ ... междѣ горѣ и междѣ Дѣбравѣ на Њрвѣнѣ лпѣ (53:27). ѣ потокѣ на лпѣ (52:17).

ЛОКВА Ж 'бара'. – на локвѣ (53:27). Прасл. дијал. (јсл.) **loky*, *-kъve*, т. 1.1.1. Уп. стсл. *локы*, *локвѣ*, буг. *локва*, слн. *lokev/lokva*; јужнословенска реч пореди се са лат. *lacus*, *-us* 'стајаћа вода, језеро, јама', гр. *λάκκος* 'удубљење, рупа', ир. *loch* 'језеро', стенгл. *lugu*, стисл. *logr* id., било као прасродна или рано позајмљена из латинског или германског (Skok 2, str. 315; ЭССЯ 16, стр. 10, са литературом).

ЛУГ М 'шума'. – прѣко лѣга оу цоравѣ (52:15). Прасл. **logъ* 'шума (обично ниска и/ли низинска, уз воду)' Стерп. *логѣ*. У недостатку ие. паралела свакако је посреди словенска иновација, с обзиром на заједничку семантику ниског места, ниске шуме, вероватно варијанта од прасл. **logъ* (в. ЭССЯ 15, стр. 248 дд.) као поствербала од **legti >leci*.²⁵

ЛУКА Ж 'плодно земљиште крај реке'. – и пол[о]вина граге на лѣке (54:51) и топономизовано: ѣло Лѣка (54:45). Прасл. **lōka* 'земљиште у завоју реке'. Прасл. реч је пореклом поствербал од **lekt'i* 'савијати'; уп. *Šic*, *nav. delo*, str. 66, Skok 2, str. 281a s.v. *lecati se*, ЭССЯ 16, стр. 141. Старосрпске потврде су све топонимске (РМС²⁶ 2, стр. 22 д., најранија из 1260); за већину њих ваља претпоставити значење 'плодна равница, њива или ливада крај реке'. које реч и данас има у народном говору.

МЕЋА Ж 'оно што раздваја, граница'. – и ѡвѣмъ сѣлом меѣ (52:13), ѣло Цокотина с меѣдин (52:19), и мега мѣ ѿ Дѣнава на сѣлицѣ (53:32). Прасл. **med'a* 'меѣа, граница'; дословно значи 'оно што је између' и изводи се од п-ие. *<*medhios*, уп. лат. *medius* 'средњи' итд. (ЭССЯ 18, стр. 45 д.).

²⁴ А. Лома, *Этимология*, Москва, 2009–2011, стр. 196.

²⁵ А. Лома, *Топонимија Бањске хрисовуље*, стр. 84.

²⁶ РМС = *Речник српскохрватскога књижевног и народног језика*, I–VI, Матица српска, Нови Сад, 1967–1976.

МЕТОХ м 'црквено имање'. – село Гџдретн. село Конциџн н метох нмџ (54:39). Скраћена варијанта метохъ, од сргр. μετόχια, пл. од μετόχιον 'монашка келија подручна неком манастиру' (Skok 2, str. 416).

МЛАКА ж 'бара, локва'. – н мџга мџ на млакџ код Мораве (53:31). на глогџвџ грдџдџ за црнџ млакџ (53:48). Прасловенска позајмљеница (RJA 6, str. 331). О етимологији нема јединственог мишљења, в. Skok 2, str. 440–441 и J. Šic, *nav. delo*, str. 61).

МОГИЛА ж 'хрпа камења која служи као међа'. – пџтедџ прџко на мо-огџнле (53:34), на џдннџ граничџ код древовца на моглнџ хатарџ (54:47). Реч је народна само у значењу 'брег'²⁷.

МОНАСТИР м 'манастир'. – под Монастыром (54:54). Српсл. манастирџ < гр. μοναστήριον 'самотњачка насеобина; манастир' (уп. Skok 2, str. 453 д.).

МОСТ м 'објекат који служи као прелаз преко воде, провалије и сл.'. – на дољ прогоном на мостџ (54:42). Свесл. и прасл. лексема без ие. паралела (Skok 2, str. 459).

МОСТИШТЕ с 'место на коме се налази неки мост'. – и џџтоле вправџ на Мостнџе (52:13), на барџ на Мостнџе (54:41). Именица *мостџ* + суфикс *-ишиџе*.

ЊИВА ж 'већи комад земље који се обрађује, ораница'. – џ чџло ннџе Радџевџе (53:31), за Гонџннџ ннџџ (54:38), џ чџло Мналшнка ннџе (54:38). Прасл. **niva* (**n'iva*).

ОБРХ м 'врх'. – на обрџх Коусака (54:39), на обрџ џаднџана (54:40); (< *об-врх*). Овај пример без *x* јавља се у Врдничком препису, који је настао крајем XVII или почетком XVIII века, када је *x* већ нестало из многих српских говора.

ОБРШИНА ж 'брежуљак'. – на Ковачџвџ обрџшннџ (53:28), обрџшнна Кџџнџе (53:29), и обрџшннџ до барџ (53:29) (< обвршина < **ob-vrchъ-ina*).

ОГУМАК м 'грмић'. – [Селу је Поточцу ишла међа] на церџвн џгџмџкџ (54:42).

ОРИЦА ж 'ораница'. – на Љраннџвџ орннџџ (52:16).

ОСКОРУША ж 'биљка *Sorbus* из фам. *Rosaceae*'. – село Камџево н мџга мџ џџ Трџстеннка ... на Радџевџ оскџрџшџџ (53: 36). Свесл. и прасл. реч (в. Skok 2, str. 570).

ОСОЈЕ с 'осојно место, место заклоњено од сунца'. – оу пџџџе осџџе (53:23), џ пџџџе осџџе (53:25). Од истог корена који је у *сијайџи*, *сјайџи*. RJA (9, str. 234) претпоставља префикс *-o* уз недоумицу зашто није *-od* 'место окренуто од сунца'. Šic доноси **od-soj-*. Skok *3, str. 248) износи претпоставку да је првобитни префикс *-y* бионегативног значења као *убог*, а *-o* се касније јавило као асимилација према старом нагласку

²⁷ J. Šic, *nav. delo*, str. 34.

усође. Недоумицу разрешава једна старосрпска повеља из XII века у којој је у међнику забележен облик **оѡсоје*, на основу чега А. Лома²⁸ реконструише прасл. дијалекатски лик **отъсоје*.

ОСОЈНА Ж 'место заклоњено од сунца'. – мегу Ђрътово на Бобнну ѡсо-
ннх (54:38). Овако, као поименичени придев, лексему доноси РЈА (9,
str. 243). Међутим, ово пре може бити придев *осојан*, атрибут уз име-
ницу Бобина. Уп. У поменутом речнику топониме Осојна главица (у
Херцеговини), Осојна стијена (у исправи из XIII века).

ПАД Ж 'падина, низина, долина'. – на тѣпшинскѣ пады (53:36), над
Цвѣтковѣ пады (54:37), ѿ крѣшке Великом равниномъ на Великѣ пады (54:42). У
примеру: село лѣвннѣ и мѣга мѣ на хѣсарскѣ пады (53:35) лексема, најверо-
ватније, има значење 'место привременог боравка, табор, логор'; исп.
ѡадалшиѡе (РМС 4, стр. 301 и РЈА 9, стр. 552). Прасл. и свесл. лексема
од гл. *pasti*.

ПАЊ М 'пањ'. – н ѡле н на Боднн пань (52:16), н ѡле на Бодны пань
(53:26). Свесловенска и прасловенска реч **пънь*.

ПЕЊ Ж 'пећина'. – на Бвнннх пеѣь (52:18). Прасл. **pektь* 'брежуљак,
пећина', која се изводи од **pekti* 'пећи'. Изворно значи 'брежуљак,
пећ' а одатле метафоризацијом 'брежуљак, пећина'.²⁹

ПОДОЛИЈЕ С 'долина'. – [Селу Војинци међа је ишла] подолѣемъ на
лѣтнннѣ главу (54:40). Старосрпско **podolije* 'vallis'. Даничић (2, стр.
334) наводи да се ова лексема налази једино у овој повељи.

ПОКОЈИШТЕ С 'одмориште, почивалиште'. – [Селу Српци међа је
ишла] на ѡнаѣтнново поконѣе (54:41). О етимологији в. Скок 1, стр. 288.

ПОЉАНА Ж 'отворено, равно, велико и пространо земљиште'. – н[а]
Великѣ полянѣ (53:28), на ѡдрннх полянѣ (53:35), на крѣшевѣ полянѣ (53:37),
на Великѣ полянѣ (54:43), Прасл. **pol'ana*, стсрп. поляна (Miklosich, str.
76; Фасмер 3, стр. 322).

ПОЉЕ С 'отворено, равно, велико и пространо земљиште'. – прѣко
поля на источннѣ (52:15), ѿ Мораве посреде поля (53:30). Прасл. **pol'e*.
уп. стсл. *поле*.

ПОТОК М 'краћи водени ток'. – на Браноове потооке (52:16), и ѡтоле прѣко
ѣ потоку (52:17), нн[з] поток (53:24), н ѡтоле на Будннка поток (53:27), на
Звѣрачкы потоку (54:40). Прасл. **potokъ*, стсл. потокъ (Šic, nav. delo, стр.
69; Фасмер 3, стр. 345). Као поствербал од **po-tekti* 'потећи', прасл.
термин изворно означава периодичне (сезонске, бујичне) водотокове.

ПОТОЧАЦ М 'мали поток', у РП име селу. – село Поточѣ (54:41).

ПРЕСЕКА Ж 'пут просечен кроз шуму'. – н ѡле дѣломъ ѣ Боровѣ прѣсе-
кѣ (54:52). Именица сачињена од гл. *пресећи*.

²⁸ А. Лома, *Тойонимија Бањске хрисовуље*, стр. 165.

²⁹ *Исѡо*, стр. 168.

ПРОГОН м 'пут'. – на дољ прогоном на дость (54:42), на крѣшкѣх н прогонь селѣх на Пекѣ (54:42). В. РЈА 12, стр. 300.

ПУТ м 'део земље који служи као стаза за кретање'. – н ѿоле, оуправѣ дѣломъ пѣтедѣ Дѣбравомѣ на Стражнице (52:15), на врананскы пѣтъ (53:24), на поут дѣланы (53:28), до Великаго пѣта (53:29), на поут Великы (54:40). Прасл. **pqtъ, pqtī* т. 1.2.3.

РАСКРСТИЈЕ с 'раскршће'. – с ѿ вира на раскрѣстїе (53:27), на раскрѣстїе (53:36).

РВЕНИК м 'ров, јама, канал'. – на рѣвеникѣ ѿ ѣже Брестниѣа (53:31). Свесл. и прасл. **rvъ-* (уп. стсл. *rvēnikъ* 'извор, врело, студенац', РЈА 14, стр. 367).

РВЕНИЧИШТЕ с 'место са рововима, јамама које је вода ископала'. – н ѿтоле н на Рѣвеничице (52:15).

РЕКА ж 'дужи и стални водени ток'. – на рѣкѣ Загѣмѣтницѣ (53:27), ннѣ рѣкѣ (54:51). Прасл. **rĕka* у значењу и већих и мањих, али сталних водотокова.

РУДИНА ж 'третина, утрина'. – на плешѣ рѣдинѣ (53:26). Прасл. **rodъ* (Skok 3, стр. 165).

РТ м 'врх брда, гребен'. – на Церовкы рѣтъ (52:13), дѣломъ ѣ брѣзови рѣтъ (54:51). Прасл. **rtъ* 'врх брда, крај полуострва' (стсрп. *ртъ* чест међник у повељама). А. Лома³⁰ доводи ову реч у везу са речју *xrbaitī* (основа *xrīitī-*), не налазећи везу са речју *ritī* у значењу 'истакнути део копна који залази у море, истакнути врх брда'. О етимологији в. и Skok 3: стр. 162, Ј. Ђис, нав. дело, стр. 94.

САСТАВАК м 'место где се нешто спаја, спој'. – село Поточицѣ н меѣа мѣх на сѣставкѣх на дѣлѣх поточнѣх н коуковоу (54:42).

СЕЛИШТЕ с 'напуштено, опустело село'. – н меѣа мѣх ѿ дѣнава на сѣлицѣ (53:32). Прасл. **se(d)lišče*, изведеница на-*iščē* од **se(d)lo* 'село'.

СЕЛО с 'мање људско станиште'. – село Веннаа Горниаа (52:8), н ѿвѣдѣмъ селомъ меѣа (52:13), н та села сѣ вѣсѣдн меѣади (53:20), село Бѣдрѣзїн (53:25). Прасл. **sedlo* 'место седења, боравка', изводи се од корена **sed*, који је у *s(j)ed(j)eti* (Фасмер 3, стр. 596).

СЛАНОПАЊА ж: ннѣ брѣдо на сланопагѣх нн[з] поток (53:24). РЈА наводи значење 'место на које често пада слана', које прихвата и А. Младеновић³¹. Урошевић је у Прилепници, одакле је ова потврда, нашао њиву под именом *Сланиште* (Исто). Ово међутим, може бити и

³⁰ А. Лома, *На ушћу Дњепра у Колубару (Стара словенска баштина у географској терминологији Ваљевског краја)*, Ваљевац. Велики народни календар за просту 1994, Ваљево, 1994, стр. 233.

³¹ А. Младеновић, *нав. дело*, стр. 74.

стабло крушке као међник. Уп РЈА15, стр. 428: *сланопађа* ‘крушка *Pirus amygdaliformis*’.

СЛАТИНА ж ‘извор минералне, сланкасте воде’. – на Љатињ (53:29). Прасл. **soltina* ‘извор минералне, сланкасте воде; бара, мочвара’ (Miklosich, стр. 94). Прасл. реч се обично изводи од праие. **sal-* ‘со’, **salt-* ‘слан’. Неки аутори не искључују могућност да је понегде на словенском терену дошло до укрштања са рефлексом праие. **kalt-* ‘хладан’ одраженог у лит. *šaltėnis, šaltinis* ‘извор’, уп. овде *studenyс*, од истог корена прасл. **soln* ‘слана, иње’ = лит. *šalnà*.³²

СРЊАК м ‘топографско име’. – на срњакъ (53:28). *Срњак* је назив за срндаћа. Постоји могућност да је у РП то термин за ‘место на коме има много срна’.

СТАНАК м ‘саставак двају водотокова’. – цѣга Ёрнѣловцѣх потѣнь ѿ станькѣ (54:51). Од прасл. **sъ-stan-ъkъ* настало гласовним упрошћ авањем *сс-* > *с-* по испадању слабог полугласника.

СТЕНА ж ‘стрма камена литица’. – н тоцѣ цѣга Прилѣпницѣ оу пѣсѣ осоѣ не Пчѣланѣх стѣнѣ (53:23), долѣ на Ђрановѣх стѣнѣх на пѣтѣ (53:24). Прасл. и свесл. **stěna*.

СТОЛОВИ м мн ‘име планини којој је сљеме на неколико места равно као столови’. – на столоове (53:27).

СТРАЖИШТЕ с ‘место где стоји стража’. – н ѿоле ... на Стражницѣ (52:15), на врѣх Стражницѣ (53:24). Ово је чест међник у повељама; овим именом се често означавају брда или места на узвишењима – ‘по свој прилици због тога, јер се с таквих мјеста може најбоље вршити стражарска служба’ (РЈА 16, стр. 705). Прасл. **storžišče*, стерп. стражнштѣ.

СТУБАЛ м ‘извор ухваћен у шупље дебло’. – ѿ сѣтѣ стѣбѣлѣ (53:23). Прасл. дијал. *stubbyль*, стсл. *стѣбѣль* (Скок 3, стр. 351–352).

СТУДЕНАЦ м ‘извор’. – на Радовѣх стѣденцѣ (53:23), на Партѣш стѣденцѣ (53:25). Прасл. **stūdennyцъ* ‘(хладан) извор’. Још у прасловенском универбизовано додавањем *-ьсѣ* на придев *studeny*.

ТОПЛИК м ‘извор топле воде’; данас се овим именом назива поток који је северна притока реке Црнице, си. од Парађина. – н водѣницѣ на Топанкѣ ниже брѣда (52:9) Прасл. **topль* ‘топао’ и суфикс *-ik*. Реч се топономизовала.

ТОПОЛА ж ‘дрво *Populus alba*’ као међник. – посредѣ поля до Ђѣлнѣкѣ тополе (53:30), на тополѣх (53:36; 54:47). Ову прасловенску и свесловенску реч неки етимолози доводе у везу са латинским језиком, неки у њој виде прединдоевропски супстрат; Даничић је изводи из корена *rap* (напети се). О етимологији в. Skok 3, стр. 483 и РЈА 18, стр. 473.

ТОР м ‘ограда за стоку’. – на Прибѣлове торѣоубѣ (52:16).

³² А. Лома, *Тойонимија Бањске хрисовивуље*, стр. 203.

ТРГ м 'место на коме се тргује'. – *Сѹѹкотница Трѣгъ* (53:31). Прасл. **trǫgъ*, -и 'трговина, место где се она обавља; роба која се ту продаје'. Лома износи претпоставку да изворно можда значи и '*терање говеда'.³³

ТРС ж 'крчевина, прокрчена стаза'. – н на *прѣкѣ трѣсъ до забѣла Господарека* (53:34). Ово тумачење даје А. Лома, изводећи ову именицу из гл. *ѣрсѣиѣи* 'крчити', који се (и) данас среће у источним и јужним српским говорима. Именица долази уз атрибут *ѣреки*, који стерп. повеље бележе у сличним контекстима редовно уз поутъ, цѣста.³⁴

УТРИИТЕ с 'необрађено земљиште које служи за испашу стоке'. – н *ѡбрѣшнна ѡтрѣце* (53:29). О етимологији ове свесл., прасл. и праие. лексеме в. Skok 3, str. 511–512, pod trti.

ХАТАР м 'крај, подручје'. – на *хатаръ* (52:13), *прѣкы поут* н на *нѣмъ хатаръ* (53:33), *хатаръ ѡ Петке* (53:32).

ХЛМКА ж 'узвишица од земље, хумка'. – н на *хлымкѣ дѣбравничку* (53:32), н на *вѣчедолскѣ хлымкѣ* (53:32). Прасл. **xьlmtь* 'брдо, брег'.

ХРАСТ м 'листопадно дрво из рода Quercus, и сам род'. – на *Крѣстоношннѣ храсть* (54:45), на *Беланкы храсть* (54:50). Прасл. **xvorst-bje*, колектив од **xvorstь* 'жбун'.

ЦЕР м 'врста храста, Quercus cerris'. – код *Беланкаго цера* (54:46).

ЦРКВА ж 'хришћански храм'. – н *црѣква брлннѣскаа* (53:20), н *црѣква Коцлагъ* (53:22). Прасл. **сѣрку*, -*кѣве*. Стара, још познопрасловенска позајмљеница из гр. κυρι(α)κή στόα f. 'Господњи трем' (уп. βασιλική στόα 'Краљевски трем' > лат. *basilica* 'базилика').

ЦРКВИШТЕ с 'место где је била црква'. – н *ѡ источнника... на Црѣквнѣце* (52:15), *пѣтеѣ на Црѣквнѣце* (53:24). Прасл. *сѣрку*, -*ѣве*. У значењу: 'место где је била црква': **црѣкв+** -*иѣѣ*.

ШЉИВА ж 'воћка из породице ружа Prunus domestica'. – *сацкымъ пѣтеѣ на шлнѣѣ* (53:25).

Закључне напомене

Географски термини из српских повеља нису били непознати научној јавности. Публиковао их је још Даничић у свом Рјечнику из књижевних старина српских, одакле их је преузимао Рјечник ЈАЗУ. То је, опет, Ј. Шицу олакшало посао око састављања збирке географских термина са ових простора. Шиц је био немало изненађен чињеницом да је ова терминологија махом словенска. Он је, као и већина научника

³³ А. Лома, *Зборник Матице српске за славистику* 63, Нови Сад, 2003, стр. 142.

³⁴ А. Лома, *С.-х. дијал. ѣрсѣиѣи 'кресати, крчиѣи' у оѣиѣесловенском и индоевропском конѣекѣу*, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XLV/1–2, Нови Сад, 2002, стр. 91–107.

до њега, полазио од уверења да ово тло обилује траговима предсловенског, романизованог или нероманизованог, живља, које су Словени затекли на овим просторима и постепено асимилovali. Савремена научна достигнућа, не само у вези са терминологијом већ и са топонимијом, говоре управо супротно: „Када те тобожње предсловенске остатке сагледавамо у њиховим изворнијим ликовима и у широком, свесловенском поредбеном видокругу, показује се да се у огромној већини случајева заправо ради о реликтима из раних слојева словенске топонимије на овом тлу. Наш налаз са почетка XIV века [анализа топонима Бањске хрисовуље – Р. С.] управо је супротан ономе што би се очекивало да је реч о територији коју су досељени Словени постепено освајали, затекавши на њој и асимилујући бројне староседеоце³⁵. Цео тај велики простор је у време из којег потичу наши извори постао, у пуном смислу речи, словенска земља, обележена, од десетог столећа наовамо, посебним језичким идентитетом — старосрпским.³⁶

Наша анализа термина које доноси Раваничка повеља кнеза Лазара покушај је да се, у складу са најновијим научним сазнањима, сагледа донета грађа. Остварени увиди показали су да је словенски слој у овој лексици још већи него што налазимо код Шица. Међу анализираним примерима нашло се свега шест термина који су, према досадашњим сазнањима, несумњиво несловенског порекла, а од њих су четири део српског хришћанског идентитета (грч. *меџох*, *монастир*, *црква* и лат. *крсти*); поред њих, несловенске су лексеме *друм* (грцизам) и *кладенац* (германизам). Од три доскора спорна термина, о једном још увек нема јединственог мишљења (*млака*), а два (*виноград* и *врџ*) савремени етимолози тумаче као прасловенско наслеђе (Лома, односно Ј. Влајић Поповић). Свакако се може закључити да је терминологија (семантика, деривационе основе, творбени модели) у пуној мери старосрпска, односно у даљој прошлости словенска.

У једном броју примера видели смо могућност дугачијег тумачења од досадашњег. Тако се термин *сланопађа* (до сада тумачен као ’место на које често пада слана’), по нама, може тумачити као ’стабло крушке у функцији међника’ (овом врстом крушке обилују неки крајеви Србије, а стабла су чести међници у повељама). Велика је вероватноћа да термин *пад* у примеру Хусарска пад има значење које данас има лексема *падалиштие* ’место привременог боравка, логор’. *Срњак* би се могао одредити и као ’место где има много срна’. Лексема *осојна*, тумачена као именица ’место заклоњено од сунца, осоје’, пре ће, по нама, бити придев, атрибут у синтагми *Бобина осојна*. За термин *зубац*,

³⁵ А. Лома, *Топонимија Бањске хрисовуље*, стр. 297.

³⁶ *Истио*, стр. 297–299.

који Даничић не објашњава, а у РЈА налазимо само да је 'географско или топографско име', износимо претпоставку да би могао бити 'камен' (Вук је забележио да се у Рисну једна врста камена зове управо овако). За термин *клокоџи* доноси се само податак да је 'месно име', док смо ми изнели претпоставку да је реч о фитониму, испоређујући бројне биљке чији су називи у вези са глаголом *клокоџаџи*, од којег је изведена и именица *клокоџи*: *клокоџица*, *клокоџич*, *клокоч*, *клокочика*, *клокочињак* и сл.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Грковић 1983: Грковић, Милица, *Имена у Дечанским хрисовуљама*. – Нови Сад, 1983, стр. 232.
- Грковић 1986: Грковић, Милица, *Речник имена Бањског, Дечанског и Призренског властелинства у XIV веку*, Београд, 1986, стр. VII+220.
- ЕРСЈ: *Етимолошки речник српског језика*, Београд, 2003–.
- Којић 2011: Јадранка Којић, *Географска терминологија Бањана*. – Никшић: ИТП КОЛО.
- Лома 2013: Александар Лома, *Топонимија Бањске хрисовуље*, Београд : Српска академија наука и уметности (Одељење језика и књижевности. Одбор за ономастику. Библиотека ономастолошких прилога, књ. 2), стр. 386.
- Михајловић 1970 – Михајловић, Велимир, Прилог речнику српскохрватских географских термина". – *Прилози проучавању језика VI*, Нови Сад: Филозофски факултет, 153–181.
- Младеновић 2003 – Младеновић, Александар, *Повеље кнеза Лазара. Тексти. Коментари. Снимци*. – Београд: Чигоја штампа.
- Недељков 1991: Љиљана Недељков, Географски термини у Шајкашкој. – *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXXIV/1*, Нови Сад: Матица српска, 155–160.
- ОП – *Ономастолошки прилози*, Београд : САНУ.
- РСАНУ – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд 1959 –.
- Урошевић, Атанасије – *Топоними Косова*, Београд, 1975, стр. VI+164.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, ред. О. Н. Трубачев (1–32), А. Ф. Журавлев (32–), Москва 1974–.

RJA: Rječnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Schütz 1957 – J. Schütz: *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin.

Rada Stijović

GEOGRAPHICAL TERMINOLOGY IN THE RAVANICA CHARTER
OF PRINCE LAZAR

S u m m a r y

In this paper, we have compiled and classified into semantic fields the geographic terms recorded in the Ravanica Charter of Prince Lazar. The geographical terms have been classified into those of physiogenic origin (*istočnik, gaj, dub, kupinik*) and those resulting from human activity – anthropogenic (*selo, mogila, trg, međa*). Further classification has been done based on the types of natural forms and human creations (according to Schütz's classification). The metaphorized forms designating various landforms (*rt, zubac, glava, ždrelo, brdo*) are particularly highlighted.

The analysis has shown that the geographic terms are almost entirely of Slavic origin, which unmistakably shows that at the time when the Charter was issued the entire area covered by our study was unquestionably a Slavic, or, more precisely, a Serbian land.